

باطل کننده‌های معاصر روزه

(ترجمة كتاب: المفطرات المعاصرة)

شيخ دكتور: خالد بن علي مشيق

گردآوری: عيسى بن عبدالرحمن عتيبي

ترجمه: إسحاق بن عبدالله العوضي

چاپ اول 1429 / 1387 هـ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

مقدمه

الحمد لله والصلاة والسلام على من لا نبي بعده ... اما بعد:

هنگامی که شیخ خالد بن علی مشیقح - حفظه الله - از شرح کتاب «الصيام من زاد المستقنع» فارغ شد، توضیح بعضی از باطل کننده‌های معاصر روزه را شروع نمود و به تبیین آنها و ترجیح اقوال علماء پیرامون موارد آن پرداخت ...

خدا جزای خیرش دهد و او را بیامرزد و توضیحاتش را وسیله خیر و منفعت اسلام و مسلمانان گرداند...!

از خداوند متعال می‌خواهم (نیت) بنده را در این کار خالص گرداند که او بخشنده و نیکوکار است.

توجه: این یادداشت مورد ملاحظه و تأیید شیخ (مشیقح) قرار گرفته است.

عیسی بن عبدالرحمن العتیبی

باطل کننده‌های معاصر روزه

علماء به اجماع چهار چیز را باطل کننده روزه می‌دانند:

۱- خوردن.

۲- نوشیدن.

۳- جماع (عمل زناشویی).

۴- خون عادت ماهیانه و خون بعد از وضع حمل.

خوردن و نوشیدن و جماع در آیه زیر بیان شده‌اند: ﴿فَأَلْأَن

بَنَشْرُوهُنَّ وَابْتَعُوا مَا كَتَبَ اللَّهُ لَكُمْ وَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّىٰ يَتَبَيَّنَ

لَكُمْ الْخَيْطُ الْأَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْأَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِ...﴾ (بقره/۱۸۷).

«پس هم اکنون با آنان آمیزش کنید و چیزی را نخواهید که خدا برایتان لازم دانسته است و بخورید و بیاشامید تا آنگاه که رشته بامداد از رشته سیاه (شب) برایتان از هم جدا و آشکار گردد...».

و حدیث بخاری از عایشه رضی الله عنها باطل کننده چهارم را بیان می‌کند:

پیغمبر صلی الله علیه و آله فرمودند: «أليست إذا حاضت لم تصل ولم تصم».

«آیا مگر جز این است که (زن) به هنگام عادت ماهیانه نه نماز

می‌خواند و نه روزه می‌گیرد».

مراد ما از معاصر در عبارت «باطل کننده‌های معاصر» چیست؟
«المعاصره» در زبان عربی از «عصر» گرفته شده و «عصر»
چندین معنی دارد:

- ۱- روزگار و مدتی از زمان.
- ۲- پناهگاه، همچنانکه «اعتصرت بالمكان» یعنی به آن مکان پناه
بردم.

۳- فشردن چیزی به منظور گرفتن عصاره و شیره آن.
باطل کننده‌های معاصر روزه بسیارند و از آن جمله‌اند:

۱- کپسول تنگی نفس:

این کپسول عبارت از محفظه کوچکی است که محتوی یک مایع
دارویی متشکل از آب، اکسیژن و بعضی از مواد دارویی است.
آیا این کپسول روزه را باطل می‌کند.

علمای معاصر در مورد آن اختلاف نظر دارند:

دیدگاه اول: گروهی قائل به عدم بطلان روزه توسط این کپسول
هستند، از جمله: شیخ عبدالعزيز بن باز رحمته الله، شیخ محمد عثیمین رحمته الله،
شیخ عبدالله بن جبرین - حفظه الله - و هئیت دائمی افتاء.
این گروه برای دیدگاه خود چندین دلیل ارائه می‌دهند؛

الف- به اجماع علماء، روزه دار می تواند مضمضه^۱ و استنشاق^۲ کند، در حالی که با مضمضه کردن آب، مقداری از باقیمانده آن در دهان باقی می ماند و به همراه بذاق دهان وارد معده می شود. آنچه که از طریق کپسول تنگی نفس نیز به مری و از آنجا به معده می رسد، اندک است و می توان آن را بر آب اندک باقیمانده از مضمضه قیاس کرد.

توضیح اینکه: حجم مایع دارویی در هر کپسول ۰/۵ میلی لیتر است و این مقدار خیلی ناچیز بود، و بر آب باقیمانده از مضمضه قابل قیاس است.

ب- دخول چیزی از کپسول تنگی نفس به معده، یقینی نبوده و بلکه محل تردید است، بنابراین اصل بر صحت روزه و عدم ابطال آن توسط این کپسول می باشد زیرا یقین با شک زایل نمی شود.

ج- استفاده از این کپسول به مثابه خوردن و یا آشامیدن چیزی نیست و بلکه به سان گرفتن (مقداری) خون برای آزمایش و یا

۱- به معنی: گردانیدن آب در دهان و قرقره کردن آن.

۲- به معنی: آب انداختن به بینی.

شبيه آمپول غيرمغذی^۱ است.

د- پزشکان می‌گویند که سواک مشتمل بر هشت ماده شیمیایی است. با این وجود، بنابر قول راجح استفاده از آن برای روزه‌دار به طور مطلق جایز است در حالی که رسیدن مقداری از آن مواد به معده بدیهی است. رسیدن مایع دارویی به معده نیز در حکم سوال است.

دیدگاه دوم: گروه دیگری از علماء استفاده از کپسول تنگی نفس را برای روزه دار ممنوع می‌دانند و می‌گویند: در صورت اضطرار باید از آن استفاده کند و بعداً روزه‌اش را قضا نماید. این گروه برای اثبات دیدگاه خود می‌گویند: محتوای کپسول از طریق دهان به معده می‌رسد و لذا روزه را باطل می‌کند. در جواب ایشان باید گفت: حتی به فرض رسیدن محتوای کپسول به معده، این مقدار رسیده خیلی ناچیز بوده و می‌توان آن را بر باقیمانده آب مضمضه قیاس کرد و لذا دیدگاه اول راجح است.

^۱ - مراد آمپولی است که به پوست و یا ماهیچه تزریق می‌شود و به مثابه تغذیه نیست و در مقابل آن تزریق در رگ وجود دارد که تغذیه محسوب می‌شود. مترجم.

٢- قرص‌هایی که زیر زبان گذاشته می‌شوند:

مراد قرص‌هایی است که برای مداوای حمله‌های ناگهانی قلب زیر زبان گذاشته می‌شوند و به محض گذاشته شدن جذب (بدن) شده و خون آنها را به قلب می‌رساند و در نتیجه، حمله ناگهانی قلب متوقف می‌شود و قلب بهبود می‌یابد.

این قرص‌ها روزه را باطل نمی‌کنند و استفاده از آنها برای روزه‌دار جایز است زیرا آنها در دهان جذب شده و به شکم نمی‌رسند بنابراین باطل کننده روزه نیستند.

٣- ذره‌بین مخصوص معاینه معده:

مراد یک دستگاه پزشکی مخصوص است که از طریق دهان به حلق و از آنجا به مری و سپس به معده فرستاده می‌شود. و هدف از فرستادن آن، نشان دادن زخم و یا تباه شدن احتمالی بعضی از اعضای معده است و وسیله‌ای است برای معاینه معده و ...

علمای متقدم در مورد چیزی که با این دستگاه بی‌مشابهت نیست، بحث کرده‌اند و در بحث «دخول چیزی غیر مغذی مثل سنگ‌ریزه و یا یک تکه آهن و امثال آن به شکم» به آن پرداخته‌اند. و ذره‌بین مخصوص معاینه معده نیز از همان قبیل است. پس آیا روزه را باطل می‌کند یا نه؟

جمهور علماء به جز حنفی‌ها می‌گویند: روزه را باطل می‌کند چون هر چیزی که وارد شکم شود، باطل کننده روزه است. و حنفی‌ها نیز گفته‌اند: به شرط استقرار آن چیز داخل شده در شکم، روزه باطل می‌شود ولی بقیه علماء این شرط را لازم نمی‌دانند.

جمهور علماء به فرموده پیغمبر ﷺ استدلال می‌کنند که امر کرد که: (روزه‌دار) از سرمه (کشیدن) پرهیز کند.

بنابراین ذره‌بین مخصوص معاینه معده از دیدگاه جمهور باطل کننده روزه است و از دیدگاه حنفی‌ها چون استقرار ندارد، روزه را باطل نمی‌کند.

دیدگاه دیگری وجود دارد که شیخ الاسلام ابن تیمیه رحمته الله علیه و بعضی از مالکیه و حسن بن صالح آن را برگزیده‌اند که طبق آن، دخول اشیاء غیرمغذی مثل تکه آهن و یا سنگ‌ریزه به شکم روزه را باطل نمی‌کند. زیرا قرآن و احادیث بیان فرموده‌اند که اشیاء مغذی روزه را باطل می‌کنند و حدیث «امر به پرهیز از سرمه» نیز ضعیف می‌باشد. بنابراین داخل کردن دستگاه مخصوص معاینه معده به درون معده روزه را باطل نمی‌کند مگر اینکه پزشک برای تسهیل دخول این دستگاه ماده‌ای روغنی بر آن بمالد که در این صورت روزه باطل می‌شود.

۴ - قطره بینی:

علمای متأخر در مورد آن دو دیدگاه دارند:

دیدگاه اول: قول به باطل شدن روزه توسط این قطره است و ابن باز رحمته الله و ابن عثیمین رحمته الله بر این قول‌اند و در اثبات دیدگاه خود به حدیث مرفوع لقیط بن صبره استدلال کرده‌اند که پیغمبر صلی الله علیه و آله و سلم فرموده: «وبالغ في الاستنشاق إلا أن تكون صائماً» یعنی: در استنشاق مبالغه و زیاده روی کن مگر وقتی که روزه‌ای.

این حدیث به صورت ضمنی بیان می‌کند که بینی به معده راه دارد و در این صورت استعمال قطره بینی برای شخص روزه‌دار ممنوع است.

نهی پیغمبر صلی الله علیه و آله و سلم از مبالغه و زیاده روی در استنشاق، متضمن نهی از دخول چیز اندک نیز می‌باشد زیرا حتی در صورت زیاده روی در استنشاق نیز مقدار ناچیزی از آن وارد بدن می‌شود.

دیدگاه دوم: بنابراین دیدگاه قطره بینی روزه را باطل نمی‌کند. قائلان به این قول قطره بینی را بر باقیمانده مضمضه قیاس نموده‌اند زیرا مقدار بسیار ناچیزی از این قطره به معده می‌رسد. حجم این قطره ۰/۰۶ سانتی متر مکعب بوده و تازه از این حجم نیز مقدار خیلی ناچیزی به معده می‌رسد که از آن چشم پوشی می‌شود.

به علاوه اصل بر صحت روزه است و بطلان روزه توسط قطره بینی محل تردید است، بنابراین اصل، صحت روزه می‌باشد زیرا یقین با شک زایل نمی‌شود. هر دو دیدگاه مستدل و قوی هستند.

۵- کپسول بینی:

کپسول بینی با کپسول تنگی نفس در حکم یک چیزند و بنابراین کپسول بینی نیز روزه را باطل نمی‌کند.

۶- بی حسی: که خود چند گونه است:

الف- بی حسی جزئی از طریق بینی:

که در این حالت بیمار یک ماده گازی را بو می‌کند و آن ماده بر اعصاب وی تأثیر گذاشته و شخص بی حس می‌شود. این گونه بی حسی روزه را باطل نمی‌کند زیرا ماده گازی وارد شده به بدن نه وزنی دارد و نه محتوی مواد مغذی است.

ب- بی حسی جزئی چینی:

این نوع بی حسی به چین منسوب است و به این ترتیب انجام می‌گیرد که سوزن خالی به مراکز احساس در زیر پوست زده می‌شود و نوعی از غده‌های موجود را به ترشح مورفین طبیعی که در بدن وجود دارد، تحریک می‌کند. و به دنبال آن بیمار قدرت

احساس را از دست می‌دهد.

این گونه نیز به شرط اینکه موضعی باشد و نه کلی، روزه را باطل نمی‌کند، زیرا چیزی وارد شکم نمی‌شود.

ج- بی حسی از طریق توقف جریان خون:

به این ترتیب که به کمک یک داروی گیاهی - که سریع تأثیر می‌کند - جریان خون متوقف شده و برای چند ثانیه بیمار بی حس می‌شود.

این گونه نیز به شرط اینکه موضعی باشد و تمام بدن را بی حس نکند روزه را باطل نمی‌سازد، زیرا چیزی وارد شکم نمی‌شود.

د- بی حسی کلی:

علماء درباره آن اختلاف نظر دارند. و علمای متقدم نیز در بحث از «مغمی علیه=بیهوش» به آن پرداخته‌اند.

در مورد بیهوش گفته شده که دو حالت دارد:

۱- شخص تمام روز را بیهوش باشد و هیچ لحظه‌ای از روز را هوشیار نباشد: که روزه چنین شخصی از دیدگاه جمهور علماء صحیح نیست. زیرا پیغمبر ﷺ در یک حدیث قدسی از خدا نقل می‌فرماید که: «یدع طعامه وشهوته من أجلی» یعنی: ... طعام و شهوت (و اشتهايش) را به خاطر من رها می‌کند.

در حالی که در مورد بیهوش نمی‌توان گفت: به خاطر خدا روزه گرفته، چون بیهوش بوده و اصلاً قدرت تصمیم‌گیری ندارد. ۲- شخص تمام روز را بیهوش نباشد: علماء در این باره اختلاف نظر دارند: دیدگاه صحیح این است که اگر بخشی از روز را به هوش بیاید، روزه‌اش صحیح است و امام احمد و امام شافعی بر این رأی بوده‌اند.

امام مالک روزه چنین شخصی را به طور مطلق باطل می‌داند. امام ابوحنیفه می‌گوید: اگر قبل از زوال خورشید (از وسط آسمان) به هوش آید، تجدید نیت نموده و روزه‌اش صحیح می‌باشد.

رأی امام احمد و امام شافعی درست است زیرا نیت روزه‌ای که ابوحنیفه از آن صحبت می‌کند، برای بخشی از روز خواهد بود. بی‌حسی نیز همین حکم را دارد.

۷- قطره گوش:

علمای متقدم در بحث از «مداوای بیمار از طریق آب ریختن در گوش وی» در این مورد صحبت کرده‌اند: جمهور علماء می‌گویند: روزه را باطل می‌کند.

حنبل‌ها می‌گویند: وقتی به مغز برسد روزه را باطل می‌کند.

دیدگاه دیگری از ابن حزم نقل شده که: روزه را باطل نمی‌کند زیرا قطره گوش به مغز نمی‌رسد و بلکه به منافذهای پوست می‌رسد.

علوم پزشکی نوین نیز ثابت کرده که مجرای بین گوش و مغز وجود ندارد که مایعی از گوش به مغز برسد مگر صماخ گوش پاره شود.

پس قطره گوش بنا بر رأی صحیح روزه را باطل نمی‌کند. نکته: در صورتی که صماخ گوش پاره شود، مداوا از طریق گوش حکم مداوا از طریق بینی را می‌یابد یعنی قطره گوش حکم قطره بینی را خواهد داشت که قبلاً حکم آن گذشت.

۸- داروی پاک‌کننده گوش:

این دارو نیز حکم قطره گوش را دارد، مگر اینکه صماخ گوش پاره باشد که علماء می‌گویند: در این حالت مقدار زیادی از این ماده وارد بدن خواهد شد و لذا روزه باطل می‌شود.

بنابراین دو حالت پیدا می‌کند:

الف- وقتی صماخ گوش سالم باشد، داروی پاک‌کننده گوش روزه را باطل نمی‌کند.

ب- وقتی صماخ گوش پاره شده باشد، این دارو روزه را باطل

می‌کند، چون مقدار زیادی از آن وارد بدن می‌شود.

۹- قطره چشم:

علمای متأخر در مورد قطره چشم اختلاف نظر دارند که این خود ناشی از اختلاف نظر علمای متقدم در مورد سرمه است. در مورد سرمه دو دیدگاه وجود دارد؛

دیدگاه اول: سرمه (کشیدن) روزه را باطل نمی‌کند. حنفی‌ها و شافعی‌ها این دیدگاه را پذیرفته‌اند و چنین استدلال کرده‌اند که مجرای بین چشم و شکم وجود ندارد پس روزه را باطل نمی‌کند. **دیدگاه دوم:** سرمه (کشیدن) روزه را باطل می‌کند. مالکی و حنبلی‌ها این دیدگاه را داشته‌اند و استدلالشان این بوده که بین چشم و شکم مجرای وجود دارد.

و علمای متأخر نیز بر همین مبنا اختلاف نظر پیدا کرده‌اند:

دیدگاه اول: قطره چشم روزه را باطل نمی‌کند. این دیدگاه را ابن باز رحمته الله و ابن عثیمین رحمته الله پذیرفته‌اند و چنین استدلال کرده‌اند که یک قطره از این درمان $0/06$ سانتی متر مکعب حجم دارد و همه این مقدار نیز به معده نمی‌رسد، بلکه در اثنای عبور از مجرای اشک کل دوا جذب شده و حتی به حلق نمی‌رسد. و اگر هم بگوییم: مقداری از آن به معده می‌رسد، باز این مقدار به حدی

اندک است که مورد چشم‌پوشی قرار گیرد زیرا مقدار ناچیز مثل آب باقیمانده از مضمضه مورد چشم‌پوشی واقع شده است و به علاوه نه دلیل منصوصی وجود دارد که این قطره را باطل کننده روزه بنامد و نه قطره بر باطل کننده‌های منصوص قابل قیاس است.

دیدگاه دوم: قطره چشم بر سرمه قابل قیاس است و بنابراین روزه را باطل می‌کند.

رای صحیح این است که قطره چشم روزه را باطل نمی‌کند. اگر چه علم پزشکی نوین ثابت کرده که مجرای از طریق بینی، بین چشم و شکم وجود دارد، ولی قطره چشم در اثنای عبور از مجرای اشک جذب شده و چیزی از آن به حلق نمی‌رسد و بنابراین به معده نمی‌رسد و حتی اگر هم برسد آن قدر ناچیز می‌باشد که بتوان از آن چشم‌پوشی کرد، همچنانکه از آب باقیمانده از مضمضه چشم‌پوشی شده است.

و قیاس آن بر سرمه برای اثبات باطل کننده بودن قطره اشک صحیح نیست، زیرا:

ثابت نشده که سرمه روزه را باطل می‌کند و حدیث روایت شده در این باره ضعیف است.

این قیاس، بر چیزی است که خود محل اختلاف است.
دلایل دیدگاه مخالف در این باره راجح است.

۱۰ تزریق:

تزریق خود سه گونه است:

الف- تزریق به پوست.

ب- تزریق به ماهیچه.

ج- تزریق به رگ.

تزریق به پوست و ماهیچه غیرمغذی بوده و بنابراین از دیدگاه معاصران روزه را باطل نمی‌کنند و ابن باز رحمته الله و ابن عثیمین رحمته الله این دیدگاه را به صراحت بیان کرده‌اند، با این استدلال که اصل بر صحت روزه است مگر خلاف آن، یعنی بطلان روزه ثابت شود و چون تزریق به پوست و یا ماهیچه، خوردن و یا آشامیدن نبوده و به مثابه خوردن و آشامیدن هم نمی‌باشد بنابراین روزه را باطل نمی‌کند.
ولی در مورد تزریق به رگ اختلاف نظر وجود دارد:

دیدگاه اول: روزه را باطل می‌کند. شیخ سعدی رحمته الله، ابن باز

رحمته الله، ابن عثیمین رحمته الله، و مجمع فقه اسلامی این دیدگاه را پذیرفته‌اند، با این استدلال که چنین تزریقی به مثابه خوردن و آشامیدن بوده و کار آن را می‌کند یعنی انسان را از خوردن و

آشامیدن بی نیاز می سازد.

دیدگاه دوم: روزه را باطل نمی کند، زیرا چیزی از آن طریق مجاری طبیعی به معده نمی رسد و به فرض رسیدن آن به معده، این کار از طریق منافذ انجام می گیرد و این منافذ نه شکم هستند و نه در حکم آن می باشند تا اینکه بگوییم چیزی وارد شکم شخص شده است.

دیدگاه صحیح اینک: تزریق به رگ روزه را باطل می کند زیرا برای باطل کردن روزه دخول به شکم شرط نیست، بلکه حصول تغذیه برای بدن از هر طریقی روزه را باطل می کند.

نکته: آمپولی که به بیمار بیهوش تزریق می شود، روزه اش را باطل نمی کند.

۱۱ مرهم (ها)، پمادها و روغن های موضعی:

پوست بدن رگهایی خونی دارد که از طریق مویرگ های کوچکتر چیزهایی را که بر روی پوست گذاشته می شوند، جذب می نمایند. این جذب خیلی به کندی روی می دهد.

بر این اساس می توان پرسید: آیا چیزی که بر روی پوست گذاشته می شود، روزه را باطل می کند یا نه؟

شیخ الاسلام در این مورد صحبت کرده و گفته که روزه را

باطل نمی‌کند، مجمع فقه اسلامی نیز همین دیدگاه را بیان نموده است و بعضی قائل به اجماع معاصران بر این امر هستند.

۱۲ آزمایش رگ‌ها:

که عبارت از فرستادن لوله باریکی به درون رگ‌ها، برای مداوا و یا برای عکسبرداری.

مجمع فقه اسلامی می‌گوید: این آزمایش روزه را باطل نمی‌کند، زیرا نه خوردن می‌باشد، نه آشامیدن و نه به مثابه آن دو و نه وارد معده می‌شود.

۱۳ شست و شوی کلیه:

این کار به دو طریق انجام می‌گیرد:

الف- شست و شوی کلیه به واسطه دستگاهی که «کلیه مصنوعی» نام دارد: به این ترتیب که خون جذب این دستگاه شده و دستگاه خون را تصفیه و مواد مضر موجود در آن را می‌گیرد و سپس از طریق سرخرگ آن را به بدن بر می‌گرداند. این کار به تسهیل کننده‌هایی نیاز دارد که مغذی هستند و از طریق سرخرگ به آن اضافه می‌شود.

ب- شست و شوی کلیه از طریق غشای شکم: به این ترتیب که لوله کوچکی از بالای ناف داخل آن می‌شود و در حالت

طبیعی آن، دو لیتر مایع سیال به داخل شکم می‌فرستند که محتوی درصد زیادی از قند گلوکز است و این مایع سیال مدتی در درون شکم می‌ماند و سپس دوباره آن را خارج می‌کنند و این کار چندین بار در روز انجام می‌شود.

معاصران در مورد شست و شوی کلیه، که آیا روزه را باطل می‌کند یا نه، اختلاف نظر دارند:

دیدگاه اول: شست و شوی کلیه روزه را باطل می‌کند. ابن باز رحمته الله و هیئت دائمی افتاء این دیدگاه را پذیرفته‌اند و چنین استدلال کرده‌اند که در اثنای شست و شوی کلیه خون پاک به خون شخص می‌رسد و گاهی نیز به مواد مغذی دیگر مجهز می‌گردد و در این صورت دو باطل کننده با هم جمع می‌شوند.

دیدگاه دوم: شست و شوی کلیه روزه را باطل نمی‌کند با این استدلال که نصی در مورد آن وارد نشده و قابل قیاس بر موارد منصوص نیست.

قول راجح این است که روزه را باطل می‌کند.

نکته: چنانچه فقط خون تصفیه شود، روزه باطل نمی‌گردد ولی در شست و شوی کلیه، مقداری مواد مغذی و املاح و غیره نیز به آن اضافه می‌شود.

۱۴ شیافی که از طریق فرج زن مورد استفاده قرار می‌گیرد: مواد شوینده مجرای رحم نیز شبیه آن بوده و حکم واحدی دارند.

علمای متقدم و متأخر در این باره صحبت کرده‌اند:
دیدگاه اول: مالکی‌ها و حنبلی‌ها می‌گویند: اگر زن مایعی را در فرج بچکاند، روزه‌اش باطل نمی‌شود، با این استدلال که مجرای فرج زن را به درون شکم وی متصل نمی‌کند.

دیدگاه دوم: حنفی‌ها و شافعی‌ها می‌گویند: روزه زن با این کار باطل می‌شود، با این استدلال که فرج وی به مثانه متصل می‌باشد. علم پزشکی نوین می‌گوید: هیچ منفذی بین آلت تناسلی زن و درون شکم وی وجود ندارد و بر این اساس استعمال شیاف روزه را باطل نمی‌کند.

۱۵ شیاف‌هایی که از طریق مقعد مورد استفاده قرار می‌گیرند: استعمال این شیاف‌ها با اهداف متعددی صورت می‌گیرد: برای تخفیف حرارت بدن و تخفیف درد بواسیر.

تزریق مقعدی نیز شبیه همین می‌باشد.

اولاً: تزریق مقعدی:

علمای متقدم در مورد آن صحبت نموده‌اند و در این باره دو

دیدگاه را ارائه نموده‌اند:

دیدگاه اول: ائمه چهارگانه می‌گویند: روزه را باطل می‌کند زیرا مقعد به درون شکم مرتبط است.

دیدگاه دوم: ظاهریه و شیخ الاسلام ابن تیمیه می‌گویند: روزه را باطل نمی‌کند، زیرا تزریق مقعدی به هیچ وجه مغذی نیست و بلکه باعث استفراغ و خالی شدن شکم نیز می‌شود و کار بوییدن یک تسهیل کننده را انجام می‌دهد. به علاوه محتوای آن به معده نمی‌رسد.

علمای متأخر نیز بر همین مبنا اختلاف نظر پیدا کرده‌اند.

آیا مقعد به معده مرتبط است؟

آنهایی که می‌گویند: تزریق مقعدی روزه را باطل می‌کند، بر این باورند که: مقعد به روده راست و روده راست به روده بزرگ متصل است و جذب مواد غذایی در روده باریک انجام می‌گیرد و بعضی از املاح و قندها (نیز) در روده بزرگ جذب می‌شوند. ولی چنانچه مواد غیر مغذی مثل داروهای مداوا از روده بزرگ جذب شوند، روزه را باطل نمی‌سازند زیرا به مثابه خوردن و آشامیدن نخواهند بود.

این تفصیل مقبول‌تر است.

ثانیاً: شیاف‌هایی که از طریق مقعد مورد استفاده قرار می‌گیرند: در این باره دو دیدگاه وجود دارد. بنابر یک دیدگاه، این شیاف‌ها باعث بطلان روزه نمی‌شوند. ابن عثیمین رحمته الله این دیدگاه را پذیرفته است، با این استدلال که این شیاف‌ها محتوی داروهایی برای مداوا می‌باشند و نه مواد غذایی سیال، بنابراین نه خوردن نامیده می‌شود و نه آشامیدن و نه به مثابه هیچ یک از آن دو است. و همین دیدگاه صحیح است.

۱۶ ذره‌بین مقعدی:

گاهی پزشک از این دستگاه برای رؤیت اعضای داخلی تر بیمار استفاده می‌کند و حکم آن عین حکم ذره‌بین مخصوص معاینه معده است که قبلاً بیان شد.

۱۷ ذره‌بین، محلول و یا دارویی که از مجرای آلت تناسلی

مرد وارد بدن او می‌شود:

آیا این کار روزه را باطل می‌کند؟

علمای متقدم در این باره صحبت کرده و دو دیدگاه را مطرح نموده‌اند:

دیدگاه اول: حنفی‌ها، مالکی‌ها و حنبلی‌ها می‌گویند: چکاندن

قطره در مجرای ادرار مرد روزه را باطل نمی‌کند اگر چه به مثانه

برسد، با این استدلال که منفذی بین آلت تناسلی مرد و شکم وجود ندارد.

دیدگاه دوم: بنابراین دیدگاه که مقبول شافعی‌ها است، روزه با این کار باطل می‌شود. زیرا بین مثانه و شکم منفذی وجود دارد. علم پزشکی نوین می‌گوید: هیچ منفذی بین مجاری ادراری و دستگاه گوارش وجود ندارد و بر این اساس روزه باطل نمی‌شود.

۱۸ اعطای خون:

حکم آن بر حکم حجامت مبتنی است. رأی مشهور (سلف) این بوده که حجامت روزه را باطل می‌کند و ابن تیمیه رحمته الله همین قول را پذیرفته است. و جمهور می‌گویند: حجامت روزه را باطل نمی‌کند. و قول راجح بطلان روزه توسط حجامت است. بر این اساس اعطای خون جایز نیست مگر در صورت ضرورت.

۱۹ دادن (مقدار کمی) خون برای آزمایش:

این کار روزه را باطل نمی‌کند زیرا به مثابه حجامت نمی‌باشد. حجامت باعث تضعیف بدن می‌شود.

۲۰ خمیردندان:

خمیردندان روزه را باطل نمی‌کند زیرا دهان در حکم ظاهر بدن

است ولی شایسته‌تر آن است که روزه‌دار در طول روز از آن استفاده نکند زیرا خمیردندان نفوذ زیادی می‌کند (و جذب بدن می‌شود). شخص می‌تواند به جای آن از سواک و یا مسواک بدون خمیر استفاده کند - والله اعلم - .